

UNITARIUS ÉRTESETŐ

A L A P I T O T T A J Ó Z A N M I K L Ó S

T A R T A L O M

Szent-Iványi Sándor:

KOSSUTH HÚSVÉTJA KÖZE-
LEG

Botár Imre:

A BARANYAI UNITÁRIUSOK

Cain Hall:

FELTÁMADOTT-E JÉZUS.

BIBLIA OLVASÁSA KÖZBEN

KÖNYVEKRŐL

EGYRŐL-MÁSRÓL

AZ OLVASÓ IRJA

JELENTJÜK A GYŰLEKEZET-
NEK.

Lapunk olvasóinak
Istentől megáldott
húsvéti ünnepet
kívánunk.

„És egybegyűjtöm őket mindenfelől és
beviszem őket az ő földjükre!” (Ezék. XXXVII. 21.)

EGYRŐL — másról

1848-ban a pozsonyi országgyűlés XX. t.-cikke a vallás szabad gyakorlását az unitárius vallásra is — egész Magyarországra szóló érvennyel — kiterjeszti. (Az erdélyi fejedelemség területén ilyen értelmű törvényt 1568-ban hozatott János Zsigmond, az ország választott királya, Erdély első fejedelme.) Hosszas küzdelmek előzték meg az 1848-as országgyűlést. A nemzet szabadságáért, szellemi és vallási téren is harcolni kellett, mert nincs fizikai szabadság lelki szabadság nélkül. Így került az unitarizmus és Kossuth Lajos egy táborba. A magyar szabadságharcot a segítségül hívott túlerővel leverték. Erdély csatátér lett. A legvéresebb események éppen az unitáriusok által lakott erdélyi területen játszódtak le s így az unitárius falvak igen sokat szenvedtek. A szabadságharc leverése után Ausztria meg akarta törni a magyar nemzeti szellemet, melynek központjául a protestáns egyházakat ismerete fel. Ezért mindent elkövetett azok lehetőségeinek korlátozására. A meglevő törvények ellenére, az ország vallásügyét Haynaura bízta, aki egyszerűen eltörölte a protestánsok jogait és vallásügyeiket katolikus felügyelet alá helyezte. Az unitáriusok kilenc évig nem választhattak püspököt. Iskoláinkat csak a legnagyobb erőmegfeszítéssel és áldozattal tudtuk megtartani. Az 1867-es kiegyezés hozta meg a felszabadulást és helyezte vissza egyházunkat a szabadságharc által kivívott és törvényben biztosított jogaiba.

K. G.

An unitarizmus a hit és lelkiismeretszabadság vallása. Amikor egy nép fejlődésének bizonyos magaslatára jut el, akkor teremti meg magának ezeket a lehetőségeket. Nem véletlen, hogy Erdély földjén — a szabad, önálló fejedelemség területén — alakul meg az unitárius vallás. Uralkodó, szellemi vezetők és a nép lelkének mélységeiből ösztönös

erővel tör ki a vágy s belőle megszületik a mi vallásunk. Az 1848-as szabadságharcnak is legfőbb védbástyája Erdély. János Zsigmond Erdély első fejedelme így nyilatkozik egy alkalommal: „Mű azt akarjuk, hogy szabadság legyen a mű birodalmunkban. Továbbá tudgyuk, hogy a hit Isten ajándéka és a lelkiismeret semmire erőszakkal nem vethető”. Udvari papja, Dávid Ferenc a szabadságért szenved mártírhalt. „Nincs nagyobb bolondság — mondja — mint a lelkiismeret és a lélek fölött hatalmat gyakorolni megpróbálni, hisz mindkettő egyetűl csak Teremtőjének van alávetve”. A fejedelem és papja kijelentéseire büszke örömmel emlékezünk a magyar szabadság ünnepén.

— K. G. —

Székely-derzs község Udvarhely megye déli részében fekszik. Ez az ősi fészek a magyar kulturának és történelemnek igazi hirdetője. Nagy hírét a ma is fennálló hatalmas unitárius temploma örizte meg számunkra, melynek minden köve a multról beszél, s melynek égisz nyúló falai és meredek bástyatornyai összefonórtak a kis község életével.

Erdélyi sors az, hogy a ma unitárius, de régebben a katolikus egyházat szolgáló Isten háza egyszerűsmind az ellenség elől idemenekült lakosság erődítménye is volt. A bástyafalakkal és őrtornyokkal bekerített gotikus stílusú erődtemplom a XIV. század végén, vagy a XV. század elején épült. A templomot a harcok többször megrongálták. A XVI. században megnagyobbítva és kijavítva hosszúkás sokszögben végződő szentélyt építettek hozzá és ugyanakkor gazdag csúcsíves hálóboltozattal fedték be.

A templom, illetve a község történelmére vonatkozólag, messze időkre derít fényt a néhány évvel ezelőtt a templom falából előkerült rovásírás-

sos téglá. A kutatók megfejtése szerint „Miklós és Derzs apa-pap” (az esperes szó ősmagyar formája) felírás két személye azonos egy XIII. századból való adománylevélben említett Miklós mester és Derzs esperes nevű egyénekkal, kik IV. László királytól adományt kaptak. A rovásírásban és az oklevélben is szereplő Derzs esperes, a község névadója és a mai templom helyén épült régebbi templom építetője lehetett. Ez a székely-derzsi rovásírásos téglá tehát a XIII. századból való s így mindeztől a legrégebbi ilyenfajta emléke az országnak.

A templom belsejét a XV. században falfestményekkel díszítették. — Ezek a festmények a középkor kedvelt magyar szentjének, Szt. László életének jeleneteit ábrázolják. A templomnak a falán egy érdekes latin nyelvű felírás olvasható: „István fia, magyarországi Pál mester festette, miközben egy szép lány járt a. eszébe”. Ez a világias hangzású felírás a lezáruló szigorú középkorban már egy új világnézetnek hajnalhasadását tükrözi.

Székely-derzs történelmi egyéniségei közül a XVII. században Pelki János, a székelyek generálisa emelkedik ki. A rác csapatokkal küzdött többször is, kik bosszúból derzsi kastélyát és a templomot feldúlták. Derzsen halt meg és itt is temették el Őt feleségével Kornis Katával együtt. A XVII. század 2. felében, Ali pasa dúlásakor megegyeszer helyt kellett állni a derzsi erődtemplomnak.

Székelyderzs unitárius templomának évszázados falai még ma is állnak és hirdetik a történelmi múlt nagy hagyományait. A székely rovásírás pedig az ősi kulturát, melyet Magyarország számára Erdélyben nagyrészt az unitarizmus örizett meg!

Dr. Sy.

A képet a székelyderzsi templomról és egy ott készült festett ládáról Kereki Gábor rajzolta.

KOSSUTH HÚSVÉTJA KÖZELEG

Ennek a számnak a vezércikk-íróját két elkerülhetetlen időszerűség fogja szekere elé: egyik a húsvét, mert hiszen addig már újabb Értesítő nem jelenik meg, a másik Kossuth Lajos halálának ötvenéves évfordulója, melyet ünnepi eseményé készül avatni a nemzet. Igen, már ötven éve, hogy a „nagy száműzött”, a „javíthatatlan rebellis” 1894 március 20-án Torino-ban meghalt. Ilyenkor lát-szik csak, amikor ezekre a történelmi mértföldkö-vekre nézünk, hogy milyen gyorsan elfut az idő, milyen nagyokat változik a világ s milyen feledé-keny az ember. Ötven éve, nem is egy egész em-beröltő, hiszen még a Biblia is legalább hatvan évre teszi az emberi élet hosszát s azóta a tudo-mány ezt a határt észrevehető mértékben kitolta már — a halhatatlanság felé. Tehát még nem is egy egész emberöltő, tehát még jórészt ugyanazok az emberek, akik Kossuth halálakor úgy sírtak, mintha saját apjuk ravatalához hívták volna őket; végigtérdepeltek a vasúti sínek hosszán s fedetlen fővel fogadták a száműzöttet: holtában haza; ugyanaz a nemzedék, mely minden március 15-én Kossuth nevével rendezett fáklyás zenét s olyan el-szántsággal énekelte a „Ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni” hitvalló dalát, mintha azok a halott ajkak valóban tudtak volna még üzeni, — egyszóval még él az a nemzedék, mely igazán „egy nemzet bálványának”, „Kossuth apánknak” ismerte az önmagát száműző, engesz-telhetetlen és elbódíthatatlan magyar hazafit. S mégis, hogy el tudta őt felejteni! Legtöbben azo-kat az eszméket felejtették el, amelyekért Kossuth harcolt és száműzöttségben halt meg, mások azo-kat a körülményeket engedték kiesuszni az emlé-kezetükből, amelyek Kossuthot a nemzet harcosá-vá tették, s olyanok is voltak, akiknél még a neve is odavándorolt, a történelmi múzeum ama dohos és szellőzetlen lomtárába, hová a „megmodernült” kor embere közadakozásból múzeumórt rendel, de maga el nem látogat.

**Jelentkezzünk konfirmációra még
húsvét előtt a lelkeszi irodán**

**Húsvét mindkét napján délelőtt 9
órákor és 11 órákor is urvacsorát
osztunk. Készüljenek a hívek a szent
vendégségre**

El kellene keserednünk, ennyi hűtlenség, ke-geletsértés és pálfordulás láttán, ha nem állnánk húsvét előtt, ha nem közelegne felénk az igazság feltámadásának örök szent ünnepe. Húsvét azonban közeledik. Közeledik s emlékeztet arra a sok sok husvétra, amely az első nagypéntek után elkövet-kezett. Hányféle világba jött el, hányféle ember közé, politikai divatoknak, világi filozófiáknak mi-lyen váltakozó és ellentétes végleteibe hajnalott belé. Katakombás keresztények és Nérót utánzó pogányok közé, világottagadó remetékhöz és har-cos kereszties vitézekhez jött el, — üldözött eret-nekeket ép úgy utólért, mint üldöző inkvizitorokat, a középkor világtól elfordult önsanyargatóit ép úgy meglátogatta, mint a reneszánsz élvhajhá-szait. Volt húsvétjuk Lutheréknak s volt a Fiorello kolduló barátainak, a pápai udvar bíborban pom-pázó egvházfejedelmeinek és a zwickauai próféták-nak, pietistáknak és szankülöftöknak, szent szövet-ségnek és párisi kommünnek, világmegváltónak és forradalmárnak egvaránt. A világ csak úgy dobálta magát egyik végletből a másikba s mindenik elát-kozta és kárhoztatta az előttelevőt, — a húsvét azonban eljött mindig, tegnap és ma és mindörök-ké ugyanúgy, mint Az, aki küldte, hogy hirdesse a szeretetet, a békességet, az igazság diadalát, a lé-lek szabadságát s minden igaznak és értékesnek újra és újra való feltámadását Isten akarata sze-rint.

A húsvét most is eljön s most együtt érkezik az ötven éve halott Kossuthal, hogy ötven év után újra éljen. Éljen belőle az, ami örök magyar, s mert örök magyar, tehát örök emberi s mert örök emberi, tehát Istennel teljes. Ez az örök dolgokat újra és újra feltámasztó Isten adjon hát nekünk ilyen magyar és igaz feltámadást!

szent-iványi sándor.

A baranyai unitáriusok

Az elfeledett baranyai unitáriusokról a múlt század elején először Jankovich Miklós adott hírt 1829-ben. Művének címe: A sociniánusok eredetéről, Magyarországon volt ecclesiájokról; különösen pécsi prédikátorjok, Válaszúti Györgynek Kewi Skaricza Máthéval 1588. esztendőben tartott disputációjáról (Pest, 1829.)

Jankovich nagytudományú gyűjtő volt. Kulturmunkájának igazi célját ő maga jelöli meg a régi magyar műveltség emlékeinek minél gazdagabb és sokoldalubb bemutatásában és az utókor számára történő megmentésében. Megszerezte a Válaszúti kéziratát s részben közzétette s azt írta róla, hogy ily becses és ritka kézirat *tiszta magyarságával* gyönyörködtet. A tulajdonképeni hitvitát nem közölte, csak az előzményeket. Azt is megmondta, miért? *A gyengébbek kedvéért*; nem akart senkit se megbotránkoztatni. Hiszen akkor az unitáriusok a tulajdonképeni Magyarországon nem voltak elismerve, eretnekeknek számítottak.

Azóta Jankovich Miklós neve is feledésbe merült. Az ő általa összegyűjtött nagyterjedelmű anyagot jórészt mások hozták napvilágra s a hírnevet ezek szerezték maguknak a Jankovich anyagával (így pl. Toldy Ferenc Irodalomtörténete, Thaly Kálmán Vitézi és elegyes dalaí stb. a Jankovich gyűjteményén alapszanak.) Legalább mi, unitáriusok örizzük meg annak a férfinak az emlékezetét, akinek gyűjteménye ma is a Nemzeti Múzeum régi anyagának legjavát alkotja.

Az unitáriusok részéről tíz évvel később aranyosrákosi Székely Sándor ír 1839-ben az Unitária vallás története Erdélyben c. munkájában e kérdéssel. Az a névsor azonban, amelyet ő ad az általa *Dráva mellette* nevezett unitárius egvházakról, sehogyse egyezik azzal, amely az újabb kutatások alapján megállapítható. Az ő előadása az Uzoni-Fosztóén alanszik. Ugy történetesen a dolog, hogy az erdélyi unitáriusok a XVI. században összeköttetésben álltak a baranyaiakkal s így tudták, hogy hol fordultak meg az első

időkben az unitárius térítők. De azt már nem tudták, hogy hol maradtak fent unitárius eklézsiák a XVII. század végéig, mert akkor már nem álltak érintkezésben velük. A Válaszúti-disputáról csak annyit mond Székely, hogy van egy kézirat belőle a kolozsvári főiskolánk könyvtárában.

Félszázadnak kellett eltelnie, míg Kanyaró Ferenc végre 1891-ben közzétette a pécsi hitvitát az *Unitáriusok Magyarországon* című művében. Az ő érdeme, hogy háromszázados lappangás után Válaszúti műve napvilágra került. Azonban tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy a pécsi disputa sem az unitárius teológia által, sem a magyar történetírásban kellőleg nincs méltatva mind a mai napig. Akik nálunk a vallásszabadság létezését a XVI. században tagadják, bizonyára nem ismerik még *ma sem* a pécsi disputát. Az unitáriusok rendezésében lefolyt hitvita klasszikus bizonyítéka a vallási türelemnek. Egy olyan templomban folyt le, amelyet akkor közösen használtak unitáriusok és katolikusok. Három felekezet papja vett részt. A prédikálás joga mindkét napon a vendégpapot, a reformátust illette. Az unitárius pap, mint házigazda, csak a református prédikáció elhangzása után tehetett fel neki kérdéseket, amire a ref. pap válaszolt. A katolikus pap csak mint hallgató volt jelen a templomban. A templomi vita után pedig folytatódott a barátságos vita Válaszúti pécsi unitárius lelkész házában, az ő asztalánál elköltött ebéd mellett és utána, amelyen úgy a kat., mint a ref. pap is megjelent Pécs város polgármesterével s egyéb vezetőivel együtt. Mikor pedig Skaricza Máté, a ráckeevei ref. pap elbúcsúzott a pécsi unitáriusoktól, miután a két napos vitában teljesen megismerte felfogásukat, ezt mondta nekik: „Valaki az írásból tudkozik és üdvösségére szentírást forog, nem méltó azt eretnekségnek nevével illetni”. Ama türelmetlennek nevezett XVI. század egyik képzett ref. papja erre a fokra emelkedett,

hogy *méltatlannak* nyilvánította az unitáriusokat eretnekeknek nevezni, mivel önekik is szent könyvük a biblia. Ellenben a „felvilágosult és türelmes” XX. században egyes ref. vezetőemberek képesek az unitáriusokat a szombatosokkal azonosítani s „rajongóknak” nyilvánítani. A magam részéről azt gondolom, hogy voltak humánus emberek a XVI. században is, nem mind voltak barbárok s a huszadik században sincsenek sokkal többen a humánus emberek, most is nagyobb a barbárok száma.

A baranyai unitáriusok teológiai álláspontja megismerhető a pécsi disputából, csak azt nem tudta Kanyaró Ferenc megállapítani, hogy Pécsen kívül melyik községek voltak unitáriusok Baranyában. Remélte, hogy a levéltárakból majd csak előkerülnek az erre vonatkozó okmányok. Ujabb félszázad az ő reményét valóra váltotta s csakugyan előkerültek a baranyai unitáriusok létezését bizonyító okmányok. A pécsi jezsuiták erre vonatkozó feljegyzéseit Pizger Ferenc, a pécsi jezsuita gimnázium tanára ismertette az intézet 1934. évi értesítőjében. Ebből megtudjuk, hogy a török hódoltság, vagyis a XVII. század végén is Baranya lakosságának jórésze még mindig unitárius volt. További részleteket tudunk meg Merényi Ferenc munkájából, amelynek a címe *Domsics Mátyás egyházlátogatása Baranyában 1719-ben*. Megjelent Pécsen 1939-ben. Míg Pizger munkája inkább csak statisztikai adatokat közöl (ismertette László Gyula, az Unit. Értes. 1934. évf.-ban), addig ez a canonica vizitációról szóló jegyzőkönyv bővebb adatokat ad az egyes eklézsiákról. Miután az unitáriusok figyelmét Merényi munkája eddig elkerülte, szükségesnek látom rá a figyelmet felhívni.

Domsics Mátyás pécsi kanonok látogatásáról felvett jegyzőkönyvek 210 esztendeig rejtöztek a pécsi káptalan magánlevéltárában s csak most kerültek nyilvánosságra Merényi közlésében. 1729-ben, mikor Domsics

A községeket meglátogatta, már katolikusok voltak a lakosok, de még nem ment feledésbe, hogy 30—40 évvel azelőtt unitáriusok voltak. Az egyes községekről a következőket mondja:

Arányos (ma: Pécsaranyos) községnek 1638-ban az unitáriusok által fából és sárból készült templomát a török uralom után a katolikusok Szt. László tiszteletére szentelték. A templom alapzata is fa, de már korhadt és nem tart sokáig. A szószerkezletleges, durva ácsmunka és teljesen egykorú a templommal. Az unitáriusokat Radanai pécsi püspök térítette át a katolikus hitre. A nép mind magyar.

Baksán unitárius delubrum vagy phanuma-(imaház) volt.

Bánfa temploma eredetileg az unitáriusoké volt, régi építmény, sárból és fából, már teljesen romlásnak indult. A szószerkezlet kőből van, a harangja gerendán függ.

A **bodonyi** (ma: Siklósbodony) templom is unitárius volt, sárból és vesszőből épült. A szószerkezlet falusi munka, a harang a községben egy gerendán függ. A lakosok magyarok, önfejek, a plébániaföldök szántását megtagadták, de az aratást és behordást vállalták.

Egerág temploma régi, kőből épült, szilárd alkotás és jól helyreállították. A lakosok részben magyarok, részben bosnyákok, nyers és korlátolt emberek. (Erről a községről Domsics nem mondja, hogy unitárius volt, de a jezsuiták mondják s ők tudták, hogy hol térítettek.)

Keszű temploma kőből van, bolt-hajtásos, egyharmadán zsindeletető van.

Kisasszonyfa templomát 1681-ben építették az unitáriusok sárból és fából. Még ma is — mondja 1729-ben — eléggé szilárd, de a zsuptető szakadt és beázik. A közszerkezlet a templommal egykorú. Egy harang van a haranglábon. A plébániai föld 12 hold, amit ősidők óta birtokoltak az ariánusok prédikátorai, majd utána a kat. licenciátusok. A paplak egy szobából és konyhából áll. Jól bekerített istálló, kert és szilvás van a ház mellett. Tőle keletre van a rét, amelyet kissé már megtisztítottak a bozótól, ha egészen tiszta

lesz, 12 szekér használható szénaterem rajta. A nép magyar, nyers és nehezen engedelmesskedik.

Málom temploma kőből épült, zsindeletezett tetővel. A pap számára 9 hold föld van.

Pellérd templomát 1711-ben építették téglából. (Itt tehát 1729-ben már nem volt még az unitárius templom, pedig ez a község is unitárius volt a jezsuiták szerint.)

Sumony templomát az unitáriusok építették már régen, sárból és fából, 1641-ben kibővítették, majd 1676-ban ugyanők renoválták. Zsuppal van fedve. A padok a templommal egykorúak.

Személyesen a fából és sárból épült és még eléggé ép templom eredetileg szintén unitárius templom volt, szalmatetővel. A szószerkezlet kőből van, a harang gerendán függ.

Szentkirályon (ma: Szabadszentkirály) a templom 1679-ben kőből épült és ariánus volt, a tető zsindeletezett. A nép magyar és katolikus, kettő kivételével. A plébániának elég gazdag könyvtára van.

Ezek a községek mind az ormán-sági rónán fekszenek, Pécs és Szigetvár között, Pécs-től délnyugatra és délre, egészen Siklósig. Nehány közülük a pécsi járáshoz tartozik, a zöme azonban a szentlőrinci járáshoz.

A jezsuiták e községeken kívül említik mint unitárius községeket: Babarszöllös, Bosta, Görcsöny, Hegyszentmárton, Hirics, Kacsóta, Kisder, Magyar-Szentiván, Monyorosd, Ócsárd, Regenye, Rugasd, Szentgál, Szilvás, Téseny, Varjas, Velin, Zók községet.

Péccsel együtt 31 községet lehet megállapítani, mint kétségtelen unitárius községet. Még néhányról van említés, de ma már olyannevű községek nincsenek.

A teljesség kedvéért megemlítem, hogy a pécsi Mindenszentek templomának képét és leírását — amely templom 114 évig az unitáriusoké volt — az Unitárius Értesítő 1936. évf. márc.-i számában közölte Ferenc József lelkész atyánkfia.

Hogy pusztult el mindez? Törvény nem védte őket, prédikátorjaik egy része is cserbenhagyta őket, az egyszerű, tudatlan nép magára hagyva nem tudott ellenállni az erőszakos térítésnek. Templomaikat elvet-

ték, papjaikat elkergették, pár évtized alatt az egész baranyai unitarizmus ki volt irtva. Az erdélyi unitáriusok pedig akkor nem tehetek értük semmit, a Habsburgok és idegenszellemeű csatlósaiok őket is ugyanezen sorsra akarták juttatni, mint a baranyaiakat. Adjunk hálát az Istennek, hogy legalább Erdélyben sikerült a XVIII. század üldözéseivel ellenére megmaradnunk.

Botár Imre.

A KONFIRMÁCIÓI ELŐKÉSZÍTÉST a husvétii ünnepek után azonnal megkezdjük. Ezúton is felhívjuk hveink szíves figyelmét erre és kérjük, hogy 14 éven felüli gyermekeiket a Koháry-u. 4. szám alatti lelkészi hivatalban jelentsék be. Az előkészítés megkezdésének pontos idejét levelezőlapon fogjuk a jelentkezetekkel közölni.

A Budapesten dolgozó székeiy unitarius lanyok és legények David Ferenc Egylet Ifjusagi Köre tolyo evi marcius hó 19-en, vasárnap d. u. 6 orai kezdettel a Bocskay-út 44. szám alatt lévő református kulturházban műsoros estet rendez, melyre az Egylet tagjait, székeiy magyar testvereinket és minden érdeklődöt szeretettel meghív, a *Rendezőség*. Műsor: 1. Megnyitó: *Csegezi István* egyesületi elnök. 2. Népdalokat énekel a székeiy lanyok és legények csoportja. 3. Népmese, előadja: *Baczó Margit*. 4. „Dolgozz macska” víg mesejáték. Előadják: *Barabás Irma, Szabó Ilona, Csegezi István és Póké Domokos*. 5. „Hej páva, hej páva”. Előadják: *Molnár Rózsika és Jancsó Béla*. 6. Népdalokat énekel a székeiy lanyok és legények csoportja. 7. „Három kívánság” víg mesejáték. Előadják: *Trimfa Róza, Máthé Irma, Barabás Irma, Benkő Pál és Egyed Mózes*. 8. Monológ. Előadja: *Kerekes Eszter*. 9. Székeiy lanyok és legények táncbemutatója. 10. Zárszó: *Bencze Márton* s lelkész. Belépődíj nincs. Önkéntes adományokat köszönettel fogadunk az egyleti könyvtár javára.

Az esperesi vizgálószerk április 16-án Dunapatajon, 30-án Polgárdiban, május 18-án Pestszentlőrincen végzi munkáját.

Feltámadott-e Jézus

Headlam érvei*

Arthur Headlam, gloucesteri püspök annak a véleményének ad kifejezést, hogy a feltámadásról szóló történetek a négy evangéliumban nem teljesek és nem szabatosak.

A baj azonban nem annyira ebben van, mint inkább az evangéliumi történetek adatainak egymásnak ellentmondó természetében. Headlam püspök ezenkívül kételkedik abban is, hogy az evangéliumok adatai alapján bebizonyítottak lehet-e tekinteni a fizikai feltámadás tényét.

Az evangélium adatai szerint Jézus feltámadott, új teste magán viselte a régi testnek a keresztfán elszünetelt sebeit. Az evangéliumi történetek, ha többször nem is, de két esetben beszámolnak arról, hogy Jézus feltámadása után evett és ivott, sőt az egyik evangéliumi történet szerint fizikai testtel szállt a mennybe.

Egészén másként tekintünk azonban az evangéliumi történetekre, ha azok valóságot értenek annak a kornak a szemében, kiváncsiak és tudjuk megérteni, amikor keletkeztek. A feltámadásba vetett hitet kétségtelesen megcáfoljuk az összegyűlekezett tagjai között. Tagadhatatlan tény az is, hogy a Jézus halálát követő napokban és hetekben teljesen megváltozott magatartáshoz tartozott, hogy a tanítványok „bizonyosság”-ot mentek tenni arról, hogy a feltámadott Jézus előttük megjelent. A tanítványok korábbi féltékenysége teljesen elmúlt és most már bátran vallották a feltámadt Megváltót Krisztusnak, Isten Fiának.

De vajjon szükség volt-e a tanítványok új életre kelt hitéhez azokra a részletekre, amelyeket az evangéliumok elbeszéltek a feltámadt Jézus megjelenéséről? Tagadnunk kell-e a feltámadást, mert nem tudunk hitelt adni a Galileai-tó partján lejátszódott és reánk maradt alakjukban ellentmondásokkal tele feltámadási történetnek? Hozzá tartozik-e a feltámadás hitéhez, hogy betűszerint elhigyük a két emmausi tanítvány történetét?

* Mutatvány Caine Hall: Krisztus élete c. művéből.

Hozzá tartozik-e a feltámadás hitéhez, hogy szóról-szóra valóságnak ismerjük el a feltámadt Jézus sebeit kezeivel megtapogató Tamás történetét?

Nem, sőt azt valljuk, hogy a feltámadás hitelességébe vetett hitet határozottan meggyengítik az evangéliumok sokkal későbbi korban keletkezett legendászerű elbeszélései.

De kérdezzük azt is, vajjon nem elég-e elfogadni a feltámadást azon az alapon, amely alapon Szent Pál fogadta el a damaszkuszi úton? Szent Pál nem látta a feltámadott Krisztus testét vagy arcát, csak az égi hangot hallotta, amely tudtára adta, hogy a Názáreti Jézus, akit üldözött, él és azt akarja, hogy neki szolgáljon.

De lássuk, mi volt a tanítványok hitének alapja? Mi változtatta meg teljesen jellemüket és magatartásukat három nap alatt Jézus keresztfeszítése, halála és eltemetése után? Nem az a fontos, hogy ezt a változást mi idézte elő. Vajjon Mária Magdolna szavai-e vagy saját megtapasztalásuk, amikor a feltámadt Ur Jézus hirtelen megjelent közöttük, bár az ajtók zárva voltak, beszélt hozzájuk, megdorgálta, majd elküldte őket, hogy megtérítsenek minden népet.

De fontos volt, hogy hitük soha meg nem változott. A tanítványok soha többé nem ingadoztak. Mikor hitükért a főpapok elé állították, megbüntették, sőt egyik társukat, István diakonust, halálra kövezték, a tanítványok tovább hirdették a feltámadás hitét és mindazt, amit ez a hit magával hozott. Hirdették, hogy aki meghódította a halált, Krisztus, Isten Fia és Isten volt. Hitükért készsággal elszünetedtek a halált is, nemcsak saját hazájukban, hanem Rómában is.

Ez az igazi tanubizonyosság a feltámadás igazsága mellett. De ez nem a test, hanem a szellem és a lélek feltámadása volt.

Felfogásom szerint a feltámadás testi bizonyítékai után való éhség, amely az evangéliumi történetek lét-

rehozó oka és magyarázata lehet, nemcsak hogy nem erősítette meg a feltámadásba vetett hitet, hanem éppen arra szolgált, hogy az ingadozó lelkeket rábírja a feltámadás hitének elutasítására.

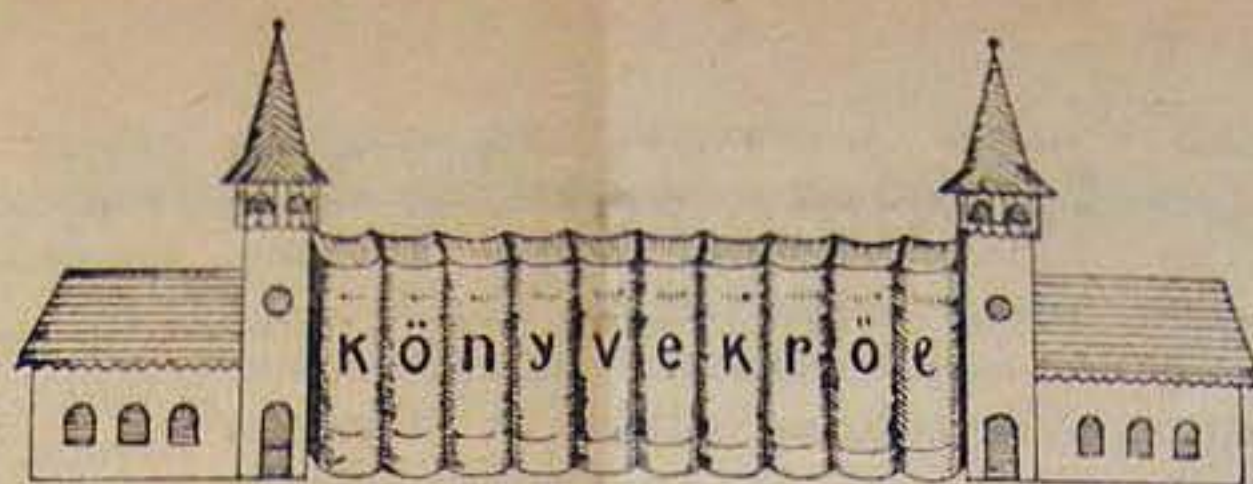
A hívő ember számára elegendő a feltámadásról annyi bizonyíték, amennyi alapján a feltámadást Szt. Pál elfogadta. Több bizonyítékra nincs semmi szükség.

Az Unitárius Nőszövetség felhívása

Kedves Asszonytestvéreim, Hozzátok szólunk először, akik nem ismeretek minket és a munkánkat. Nem tudjátok, hogy egyesületünk majdnem egyedüli célja a szegények és betegek segítése, vigasztalása. Nem is mindig anyagiakkal, sokszor egy simogató tekintet, biztató szó többet ér, mint a pénzadomány. Azért kérünk Titeket is, hogy álljatok közénk, mert sok a segítségre szoruló és néha bizony kevesen vagyunk, akik segíthetünk.

Jertek el azért, hogy bennünket megismerjete, április 2-án rendezendő műsoros délutánunkra. Szívesen látunk minden hétfőn a Koháry utca 4. szám alatt tartandó összejöveteleinken is.

Hozzátok szólunk Asszonytestvéreim másodsor, akik részt kértetek már egyszer a munkánkból, de időközben talán belefáradtatok. A Berde-alapra felajánlottatok kisebb-nagyobb összegeket, hogy szegénysorsú, arra érdemes unitárius tanulóinknak továbbtanulásukban segítségükre legyünk. Mi a megajánlásokhoz mértén vállaltuk két gyermeknek a továbbtanítását. Azóta a taníttatás díja majdnem kétszeresére emelkedett, s ha nem fogunk össze mindnyájan, nem tudjuk teljesíteni vállalt kötelezettségeinket. Alljatok újból közénk fillérekkel-pengőkkel, hogy szegény székely testvéreinknek segítségünk megnyitni a tudás kapuját. Hittestvéri szeretettel vár mindnyájukat az *Unitárius Nők Szövetsége*.

Caine Hall: Krisztus élete. Fordította: Máthé Elek. Renaissance kiadás. Bp., 1943. I—II—III. kötet, 248, 630, 192 oldal.

Az utóbbi évek egyik legjobb „Jézus-életét” mutatjuk be olvasóinknak ebben a könyvben. Magyar nyelven való megjelenése eseménynek számít. Pedig a fordító előszavának néhány mondata igen alkalmas arra, hogy elriassza ettől a könyvtől a művelt olvasót. Azt írja, hogy ez a mű „első sorban irodalmi alkotás, amelyet semmiképpen sem korlátoznak a tudományos irodalomnak a tudományos élet művelői általi közmegegyezéssel elfogadott megkötöttségei”. Amikor ezt a művet először láttam könyvkereskedésben, elolvastam a fenti mondatot s azon nyomban letettem a kezemből. Épen elégünk volt már azokból az „első sorban irodalmi” Jézus-életrajzokból, amelyeket „semmiképpen sem korlátoznak” a tudományos megállapítások, ezért hát a legvadabb és a legképtelenebb dolgokat írják össze az Élet Fejedelméről — irodalom címen.

Szerencsére alkalmam nyílt a művet ismét kezembe kapni s akkor elcsodálkozva állapítottam meg, hogy a szerző távolról sem tartozik ez utóbbiak csoportjába. Ellenkezőleg, bámulatosan jól ismeri a Jézus életére vonatkozó újabb kutatások és megállapítások részleteit s nemcsak ismeri, de mérlegelni is tudja azokat. Ezt a mérlegelést olyan érett és megfontolt önállósággal végzi, hogy minden elfogulatlan bíráló elismerését megérdemli. A magyar olvasó — ha a könyvet elolvasta s éppen olyan lelkes barátja lett annak, mint e sorok írója — valószínűleg tudni szeretné, hogy ki ez a Caine Hall, aki ezt a sikerült művet írta. Sajnos, erre a fordító nem ad választ. Az Unitárius Értesítő olvasói számára írjuk meg tehát, hogy egyik legsikeresebb angol regényíró és költő a szerző. Teljes neve: Sir Thomas Henry Hall Caine, és 1853-ban született. Regényei közül a leg-

híresebbek: *The Eternal City* (1901), *The Prodigal Son* (1904), *The Christian* (1897) vallásos tartalmúak (az első: Az örök város, a második: A tékozló fiú s a harmadik: A keresztény címmel volna magyarra fordítható). Regényei közül az 1890-ben megjelent *The Bondman*, magyarul is olvasható „A vörös Jazon” címen. Regényírói érdemeiért kapta a királytól a „Sir”-t 1923-ban, ami a főrangúak közé való emelését jelenti.

Hatalmas műve, a most ismertetett „Krisztus élete” azonban minden eddigi sikerét felülmúlja. Dicsérimi valójában felesleges és hiábavaló munka volna, hiszen ezt a könyvet mindenkinek el kell olvasnia, különben a mai rohanó világban azok közé sorolnánk valószínűleg, amelyeket illik emlegetni, de kár elolvasni, mert hiszen „úgyis régi és közismert, tehát unalmas dolgokról” esik bennük szó. Viszont ennek a könyvnek épen az a legnagyobb értéke, hogy egyáltalán nem unalmas, sőt — ha szabad ezt az elkoptatott jelzöt ilyen magas szellemiségű műre alkalmazni — lélekzettel állítóan izgalmas minden sora. A mi számunkra van ennek a műnek külön még egy nagy értéke, az, hogy a szerző nyílt szemmel tekint a vallásos élet jelenségeire s minden előírt dogmától függetlenül, csupán a maga megértése alapján ítél. Távol álljon tőlünk, hogy a szerzőt ki akarjuk sajátítani az unitarizmus számára, az a magatartás azonban, melyet ennek a művének megírásánál mutat, a miénk is, unitáriusoké. Caine anglikán volt s egyházának hú fia, ennek a művének azonban csaknem minden sorát elfogadhatja a legtöbb unitárius is. Ahogyan Caine bemutatja a Bibliát, mint emberi művet, Jézus életének legtöbbet vitatott eseményeit és problémáit, mint emberileg megérthető és természetes úton magyarázható jelenségeket, amint Jézusban nem a dogmák elködösített „Istenemberét”, hanem a vallásos lélekben teljesen

tisztán látott „isteni embert” állítja eléünk, az a mi számunkra, s azt hiszem, minden gondolkozó ember számára is, üdítően és felemelően értékes állásfoglalás. Mindössze egyet kifogásolnánk művében: azt a — nem megalkuvást, csak — alkalmazkodást, ahogyan igen élesen kifejtett kritikai álláspontja után, könyve későbbi részeiben ugyanazokat az ortodoxia kifejezőmódjaival említi mégis, úgy, mintha a dogmák előírásait fogadná el ömaga is. Jelen számunkban — a kiadó engedélyével — közreadjuk ennek a műnek egyik kis részét, azt, amely Jézus testi feltámadását tárgyalja. Bárki elolvashatja, hogy a testi feltámadást nem tartja megtörténtnek. Az itt közölt részt megelőző paragrafusban ezeket írja: „külsőleges bizonyítékok, hogy ennyi, meg ennyi ember látta egyszerre, hogy sebeit tapintani lehetett, hogy evett-ivott és hogy testi valóságában ment fel a mennybe: mindez nem megerősít, hanem éppen lerombolja és megsemmisíti a hitet”. Mégis később mindannyiszor *olyanformán* fejezi ki magát, mintha maga is hinne a testi feltámadásban. Hasonló a helyzet pl. Péternek római megfeszítésével kapcsolatban is, ahol először elmondja, hogy semmi valószínűsége nincs annak, mintha Péter valaha is járt volna Rómában, — s később gyönyörűen leírja mégis a történetet, amely a „Quo vadis” legendá magvát alkotja. Igaz, ha a sorok között olvasni tudunk, úgy a szerző álláspontja egy pillanatig sem kétséges, sem itt, sem másutt — mégis: olyan engedményeknek látszanak ezek a kendőzött ortodox leírások, amelyeket unitárius ember például semmi esetre sem tett volna meg.

A fordító, Máthé Elek református teológiai magántanár, köszönetet érdemel, első sorban azért, hogy ezt a művet a magyar olvasóközönség számára elérhetővé tette s másodszorban kítűnő fordításáért. Mi a magunk részéről, nem vettük volna át

a szerző terminológiáját az apostolok emlegetésekor, vagyis nem írunk volna „Szent Péter”-t stb., hiszen a könyv egész iránya felmenthető volna minket a „Szent” jelző alkalmazása alól. Ettől függetlenül azonban értékes és élvezetes munkát végzett.

Nagyon banálisán hat ugyan, mégis azzal kell befejeznünk könyvismertetésünket, hogy ezt a könyvet minden gondolkodó embernek el kell olvasnia. Sz. I. S.

Dr. Weninger Antal: Az egészség testi és lelki forrásai. (II. kiadás. Az Országos Közművelődési Szövetség kiadása 1943.) A könyv első kiadása egy néhány hónap alatt elfogyott. Ez azt is mutatja, hogy már maga a probléma is felkelti az érdeklődést. Csaknem minden kor embere foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy szervezetünk egészségét mennyire befolyásolja a lelki állapot. „Aki belátja, hogy belső és külső világ egyformán fontosak a harmonikus élet kialakításához, az ösztönszerűleg is helyes úton fog járni és az emberi lehetőségek határa között legjobban tarthatja meg egészségét” — mondja a szerző könyvében. Az átöröklés szerepét, a testgyakorlás helyes módszereit és gyógyító hatását, a tudatos légzés és táplálkozás eredményeit, valamint a mértékletességet és tisztaságot — testi és lelki tisztaságot — nevezi meg és tárgyalja igen érdekesen, mint melyek az egészség forrásai. Az egészség lelki forrásai között igen nagy és fontos szerepet tulajdonít a helyes vallásosságnak. *A hit, remény és szeretet a testi szférákban is szétsugározza csodálatos erejét* — állapítja meg a szerző. A könyv igen érdekes és tanulságos. K. G.

Buck Frank: Eleven zsákmány. 318 old. Dr. Vajna és Bokor kiadása Bpest, 1943.

Buck neve eléggé ismert ma már Magyarországon is, ahol pedig az Európán kívüli viszonyokat általában nem szokták tanulmányozni. Buck ugyanis a „vad” természetben töltötte el csaknem egész életét, mert az a mestersége, hogy állatkeriek számára „eevn zsákmány”-t, vadállatokat szerez. Így benne egyesül a természettudós és a

vadász. A természettudós annyiban, hogy állatainak természetrajzát, lélektanát egészen jól kell ismernie, hiszen ő nem elejteni, hanem elfogni és megszelídíteni akarja azokat, s egyúttal a vadászé is, bizonyos fokig, mert sok bátorságra, sokszor vakmerőségre van szüksége, hogy célját elérje. A vadászokat különben Buck megveti, mert nem tartja emberséges eljárásnak a löfegyver segítségével az állatok ezreit és száz ezreit ejteni el, legtöbbször olyankor, amikor ez sem az ételszerzés, sem a kártokozás megszüntetésének kényszerűsége nem követeli, hanem egyszerűen csak a „vadász-szenvedély” irányítja a puska csövét.

Könyve különben tele van izgalmas kalandokkal és ugyanakkor értékes megfigyelésekkel, leírásokkal, sőt — állatoknál! — jellemzésekkel is. Érdemes annak is elolvasnia, akit több is érdekel, mint a kaland. A szép kiállítású könyv megjelentetéséért a kiadót köszönet illeti meg. Sz. I. S.

Visegrády Gabriella: Parti szél. 128 oldal. Dr. Vajna és Bokor kiadása, Bp. 194. — Vidám történet, melyet a Balaton tündöklő kék ege és simogatóan lágy hullámai fognak körül minden oldalon. Tiszta és meleg írás, nem erőltetett, hanem természetes humorral fűszerezve. Aki élvezetesen akar megismerkedni a Balaton vitorlázó világával, olvassa el ezt a könyvet. Könnyebb érthetőség kedvéért „Kis vitorlás szakszótárt” is mellékelte a szerző. Érdemes elolvasni és megtanulni. Sz. I. S.

Horváth Miklós: Szól a lant. (Korda Rt. kiadása, 1942. Ifjúsági regény, 128 old.) A török hódoltság korában játszódó történet. Tinódi Lantos Sebestyén izzó hazafiúi lelkületének festése és Enyingi Török Bálint drámája átszöve a mese színes fonalával. Csodáljuk azonban, hogy Tinódival tétet a szerző olyan megállapítást, mintha János Zsigmond csupán a török játékszere lehetne s ezért inkább a Habsburg oldalra áll. A későbbi erdélyi fejedelemséget éppen ez a „gyöngye” magyar teszi a szabadság világhíres földjévé, melynek népe megtartja Erdélyt még az igen nehéz viszonyok között is s nem adja fel a végvárat, mint

ahogy azt Ferdinánd tette. Ettől eltekintve, a könyv igen élvezetes és tanulságos olvasmány. — K. G. —

Gáspár Gyula: Ezüstmadár. Vörösváry kiadás. Évszám nélkül. 270 oldal.

Izmos tehetségű székely író: mutatunk be olvasóinknak Gáspár Gyula személyében. Minden él a tolla nyomán: a havas, a falu, az ember, már mint a székely ember. Igen érdekes összehasonlítani Gáspár írását a Nyirő-Tamási féle mitológikus regényírással Nyirő és Tamási dúsabb, a képzelőerőt jobban megkapó stílussal és ballításban, valójában azonban mégis ugyanazt a tájt és ugyanazt a népet mutatják be, mint Gáspár Gyula. Amíg azonban Nyirő és Tamási a katolikus székelyt festik s ennek megfelelően sokkal romantikusabb és misztikusabb képet adnak, addig Gáspár a protestáns székely jeleníti meg előttünk s talán az az oka, hogy stílusa is, jellegzése is józanabb, valóságosabb, bár nem olyan megkapó, mint a mitológikusoké. Nem tudjuk, hogy Gáspár Gyula maga protestáns-e, vagy katolikus, az Ezüstmadár azonban protestáns faluban, protestáns istentisztelettel folyik s életszemlélete is magán viseli a protestantizmus bélyegét.

Ha azonban a stílusára azt írtuk, hogy nem olyan megkapó, mint a mitológikus Nyirőé és Tamásié, ezzel távolról sem mondjuk azt, hogy gyengébb. Erőtől duzzad ez a stílus is s a mi valóságosságát kereső ízlésünkhöz szinte közelebb áll. Nagyon jónak tartjuk epikus készségét is, bár a végére odavetett két elbeszélés elhibázott dolog: nem talál a regény egyébként szépen felépített és epikus folyású menetéhez.

A regény tartalma: két magányos havasi ember „kiet.” gyermeket talál s azt felneveli. A román megszállás alatti, havasi székely élet szerepel hátterként. Kitünően. Ezt a könyvet el kell olvasnia minden székely olvasónknak. Sz. I. S.

Rádió közvetítette istentiszteletünk március hó 5-én. Szolgált Kelemen Imre oklándi lelkész.

Rendőreink részére istentiszteletet tartottunk február 7-én. Szolgált Szent-Iványi Sándor vezető-lelkész.

Biblia olvasása közben

(János ev. 14 r. 6. v. 8. r. 31-34 v.)

Valahol útat vesztettünk és most keressük az új útat, amelyen megtaláljuk a nyugalmunkat. Keressük az igazságot, de vakká tesz bennünket az elfogultság, a türelmetlenség, a gyűlölet. Szabadok szerezni lenni; fel akarjuk szabadítani gondolatainkat és cselekedeteinket az alól a nyomás alól, mely ránk nehezedik, de indulataink, gyarlóságaink szolgálkává tesznek. Pedig csak elő kellene vennünk az örök élet könyvét és a fent idézett részt gondosan elolvasnunk, egyszerre megvilágosodik előttünk az egyedüli út, amelyen megindulva megtalálhatjuk lelki nyugalmunkat. Ez az út Isten felé visz. A bibliával a kezünkben kell megindulnunk ezen az úton, minde nélkül megtaláljuk a mi Mesterünk lábnyomait az út kezdetétől — mikor többen megyünk ezen az úton — egész a legmagasabb pontig — amikor mind kevesebben és kevesebben követnek minket. De aki ezen az úton megindul, annak lelkét a befelé tekintés tisztító tüze, a megbánás, az egymás iránti szeretet és megbocsátás, a türelem és egymás terhének vállalása és a rosszra vezérlő indulatnak és a bűn csábító erejének teljes legyőzése kell, hogy áthassa. Kéz a kézben kell haladnunk ezen az úton mindig fölfelé tekintve. Ne nézzük azt, hogy mi a hasznunk abból, ha erre a fárasztó útra rálépünk, hanem csak arra törekedjünk, hogy ezen az úton haladva adjuk mind azt, amivel Isten minket megajándékozott. És ha így haladunk ezen az úton, akkor megtaláljuk életünk célját. Hiszen nekünk, az égi Atya gyermekeinek, mi lehet nagyobb, nemesebb, igazabb célja, mint végig küzdeni ezt a földi életet a ránk bízott talentumok segítségével Isten előtt tetsző életet élve.

Ha így tekintjük életünk célját, akkor nincs olyan robotos, egyhangú munka, amit ne aranyozna be az a tudat, hogy Istennek engedelmessékedünk a jól végzett mindennapi munkával. Az Ő szent akarata az, hogy az ember munkálkodva küzdje végig az életet. A szerszámot fogó kéz ép oly kedves előtte, mint az

imára kulcsolt kéz. A hazát is csak munkával szolgálhatjuk igazán és a ránk bízott családot is az védi, oltalmazza legjobban, aki munkája javait becsülettel, józan életet élve, a családja ellátására fordítja. A becsületesen végzett munka tehát igazán szabadokká s az óvhat meg rossz indulatainktól és a bűnre való csábítástól. Hogy azt a munkát egy ország figyeli, vagy a tömegben elűnik a munkálkodó egyén, hogy

szellemi, vagy testi munkával keressük-e kenyérünket, ebből a szempontból mindegy. Az egyedül fontos az, hogy a ránk bízott munkát teljes lélekkel végezzük.

Fogadjuk meg a Mester tanácsát s az evangéliummal a kezünkben induljunk, Istenben bízó lélekkel, a Hozzá vezető úton felfelé és a menyeyei Atyánk megáld minket.

Ujvári László.

JELENTJÜK A GYÜLEKEZETNEK

Március 15-én

jelenik meg lapunknak ez a száma, a magyar szabadság ünnepén. 1848 március 15-ike az öntudatra ébredt magyar nemzet első lépése volt a függetlenség és a szabadság felé. Bár az 1848—49-es magyar szabadságharcot az osztrákok az oroszok segítségével leverték, a márciusi eseményeket, a szabadság megízelt édes ízét többé a magyar néppel elfeledtetni nem tudták. „Ugy a hatalmak politikájában, mint a népek érzelmeiben — írja Kossuth Irataiban — nemzetünk még bukásában is azon öncélú, életerős tényezők közé lőn sorolva, melyekkel az európai történelem fejleményeinél számolni lehet, számolni kell!” „Hol sírjaink domborulnak, unokáink leborulnak és áldó imádság mellett mondják el szent neveinket” — írja Petőfi a Nemzeti Dalban. Mi vagyunk azok az unokák, akikre Petőfi céloz, a szabadságharc utáni második nemzedék. Boruljunk le a függetlenségünket és szabadságunkat kiharcoló ama negyvennyolcas hősök sírjai felett s el ne feledjük, hogy mit fogadtak és mire ajánlották fel életüket 1848 március 15-én!

Templomunk fűtési berendezése elkészült. Hívünket kedves meglepetés érte március 5-i istentiszteletünk alkalmával, mikor első ízben érezhették az új villamosfűtés melegét.

Templomi orgonánkat leszerelték, hogy azt átalakíthassák. Mint értesültünk, az új orgona már készül és a nyár folyamán felépítik. A közbeeső idő alatt templomi éneklésünket harmoniummal kísérjük.

Az Unitárius Irodalmi Társaság január 30-án felolvasó ülést tartott, melyen Szent-Iványi Sándor vezető-lelkész, a társaság alelnöke elnökölt. Megnyitójában az irodalom lelkiségéről beszélt, melynek irányító szerepe különösen a háborús időkben fontos. Dr. Kovács Lajos teol. tanár a „Kereszténység válsága” c. tartott székfoglalót. P. Szentmártoni Éva, a kolozsvári Nemzeti Színház tagja énekelt P. Szentmártoni Lenke zongorakíséretével. Kelemen Lajos levéltári főigazgató Turi Jobbágy Károly száz évvel ezelőtt elhunyt főúri körökben ismert unitárius festőművész emlékét elevenítette fel. Az ülést Szent-Iványi Sándor alelnök zárta be.

A Konferenciás Tábor téli konferenciáját február 26. és 27. napján tartotta a Koháry utcai gyülekezeti teremben. Ez alkalommal „Az egyház a modern államban” címen tartottak előadást dr. Barabássy Ist-

ván járásbíró és *Kereki Gábor* választó lelkész atyánkfiái. Az előadást vita követte. A konferencián elnökölt és a vitát vezette *Szent-Iványi Sándor* vezető-lelkész, a tábor egyházi elnöke, imát mondott *Ujvári László* atyánkfia. A Tábor tiltkárává dr. *Barabássy Istvánt*, jegyzőjévé dr. *Schey Ilonát* választották meg. Gratulálunk.

Az Unitárius Kollégium Könyvtára nagyértékű adományt kapott *Kelemen Lajos* levéltári főigazgató atyánkfiától. „*De Jesu Christi invocatione disputatio*” a címe az adományozott könyvnek, amely *Faustus Socinus* és *Dávid Ferenc* 1578—79-ben tartott vitáját tartalmazza. A könyv 1595-ben jelent meg Kolozsvárt és oly nagybecsű ritkaság, hogy p. Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárában sincs megemlítve. *Márkos Albert* könyvtáros afia értesülése szerint még egy példánya Bécsben található.

Gyülekezeti Napot tartottunk március hó 7-én, a hónap első keddjén, melyen hiveinkkel egyházközségünk kérdéseit beszéltük meg. Legközelebbi gyülekezeti napunkat ápr. 4-én d. u. 5—8-ig tartjuk, melyre minden kedves atyánkfiát szeretettel meghívjuk a Koháry-utca 4. sz. alatti gyülekezeti terembe.

A HELTAI GÁSPÁR BIBLIÁKÖR „Kereszténység és haladás” címen folytatja előadásait a Koháry-u. 4. sz. alatti gyülekezeti teremben. Előadó *Szent-Iványi Sándor* vezető-lelkész. A legközelebbi előadást március 16-án tartja, s azután minden hó első és harmadik csütörtökjén.

Nőszövetségünk február hó 27-én tartott nagyszerű műsoros estjét ezúttal a leányegylet rendezte s a rendezés minden érdeme *Varga Istvánnét* és *Kaposi Máriát* illeti. Imádkozott *Kereki Gábor* lelkész. Az énekegyüttes — *Varga Istvánné, Berei Mária, dr. Schey Ilona, Márkos András* és *Nagy Sándor* — középkori madrigálokat adott elő, tökéletes felkészültséggel, míg a leányegylet énekkara — *Varga Istvánné* vezetésével — szebbnél-szebb kánonokkal szerepelt. *Lehoczky Györgyné* értékes és mélyenszántó tanulmányát adta elő „*A nő életútja*” címen s a hallgatóság hálással fogadta őszin-

te és igaz megállapításait. Élénk tetőzés kísérte *Varga Istvánné* színes vetített kép sorozatát a leányegylet magyarkuti nyaralásáról, melyhez derűs kísérszöveget mondott *Kaposi Mára*. Két balladát mondott el *Szalay Judit*. Befejezésül a közönség a székesly himnuszt énekelte el.

Az Unitárius Misszió Ház Intézőbizottsága március hó 6-án, a Misszió Ház gyülekezeti termében ülést tartott. Az ülés tárgya a lelkészi jelentés, az internátus felügyelőjének jelentése és az 1943. évi zárószámadás volt.

Szent-Iványi Sándor vezető-lelkész atyánkfia Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottsága felkérésére március 11-én, szombaton este 6 órakor az Egyetemi Ásványtani Intézet előadótermében „*A költészet és bölcsélet mesgyéjén*” c. tartott előadást *Emersonról*, „*Amerika bölcséről*”, ki a legnagyobb amerikai gondolkodó volt. A nagy unitáriusról tartott előadás őszinte elismerést váltott ki és egyházközségünk hivel részéről is igen sokan hallgatták meg.

Gálffy Zsigmondnak, kolozsvári kollégiumunk érdemes igazgatójának, ki 16 éve áll a kollégium élén, a Kormányzó Ur a tanügyi főtanácsos, gimnáziumi igazgató címet adományozta. A kitüntetés, mely január elején érte kiváló atyánkfiát, méltó elismerése a tanügy terén, mind a kisebbségi életben, mind azóta kifejtett fáradhatatlan buzgalmának. Hogy mit jelentett a román megszállás alatt kisebbségi iskolát, sőt — *Gálffy Zsigmond* esetében: — iskolákat igazgatni, milyen lelki erő kellett ahhoz, hogy az iskolákban naponta megjelenő román tanügyi inspektorok és más akadémikusok támadásait kivédje, sőt ezek ellenére a tanítást és a nevelést az állami iskolákkal versenyképes állapotban tartsa, csak az tudja megmondani, aki maga is iskolát igazgatott — román megszállás alatt. A sokszorosan megérdemelt kitüntetéshez melegen gratulálunk s *Gálffy Zsigmond* afia életére Istennek áldását kérik.

Végh Gyula debreceni presbiter atyánkfiát, m. kir. középfokú gazdasági iskolai igazgatóvá nevezték ki az V. fizetési osztályba. Szeretettel üdvözöljük.

Halottaink

Lőrincz Dénes székesfővárosi ny. polgári iskolai igazgató atyánkfia 71 éves korában elhunyt. Temetése március 9-én volt a Farkasréti temető halottasházából. A temetési szertartást dr. *Osiki Gábor* esperes végezte, egyházközségünk nevében pedig *Barabás István* lelkész búcsuztatta buzgólelkű keblitanácsunkat. A mi egy Istenünk adjon számára békés pihenést s szomorkodó szeretteinek vigasztalódást. — Emlékét szeretettel megőrizzük.

Csegezy Árpád ny. törvényszéki tanácselnök atyánkfia 69 éves korában elhunyt. Temetése március 2-án volt a Farkasréti temető halottasházából. A mi egy Istenünk adjon az elköltözöttnek csendes pihenést, a szomorkodóknak vigasztalást. Emlékét szeretettel megőrizzük.

Lapzártakor vettük a szomorú hírt, hogy két kedves unitárius testvérünk elhunyt. *Pausperl Károlyné sz. nagyajtai Fekete Teréz* ny. min. tan neje, *Varga Istvánnénak*, az unitárius leányok kedves Mária néniének édesanyja adta vissza lelkét a Teremtőnek. Ugyancsak elhunyt *Guman Jenőné sz. Árkossy Franciska* r. t. igazgató neje. Mindkettőjüket *Szent-Iványi Sándor* vezető-lelkész temette március 12-én a Farkasréti-temetőben. A mi egy Istenünk adjon az elköltözőteknek csendes pihenést s a gyászolóknak vigasztalást. Emléküket szeretettel megőrizzük.

Égeni János atyánkfia a haza érdekében teljesített önzetlen munkássága elismeréséül a Nemzetvédelmi Keresztet kapta. Szeretettel köszöntjük s a maga és családja életére a mi egy Istenünk áldását kérjük.

Pásint Ödön min. tanácsosi címmel és jelleggel felruházott miniszterelnökségi miniszteri osztálytanácsos atyánkfiát érdemes és odaadó munkássága elismeréséül a Magyar Érdemrend középkeresztjével tüntették ki. Atyafiságos szeretettel gratulálunk.

Dr. Sándor Domokosné fia konfirmációja alkalmából a debreceni egyházközségnek 100 pengőt adományozott. A mi egy Istenünk áldása legyen velük.

Érdekes sajtóhiba

A Brassai bácsira való emlékezésről szóló cikkünkbe egy egészen jelenéktelennek látszó sajtóhiba csúszott be, amely azonban már több anyakönyvi helyesbítésnek is okozója lett. Ugyanis nem Hermann, hanem Herrmann volt Brassai bácsi tanítványa, majd barátja. A három nemzetközileg ismert magyar közül egyik sem írta nevét Hermann formában, hiszen így (egy „r” betűvel) Ármint jelent. A németeknél ez a név nagy tiszteletnek örvend, mert Arminius, a cheruszok híres fejedelme Kr. u. 9-ben a teutoburgi erdőben tönkrevverte Varus római légiót. Ennek emlékére emelték a Grotenburgon az óriási Hermann's Denkmalt. Ezzel magyarázható, hogy dr. Herrmann (dupla „rr” betűvel) Antal egyetemi tanár 20 éves korában 1872-ben Brassóban „Armin's Liebesallien” címen adta ki költeményeit és ezzel a 20 éves magyar ifjú belekerült a német költők lexikonába. Ma pedig Németországban a Hermann (egy „r” betűvel) keresztnev nagyon divatos lett, mert közbecsülésben álló vezető férfiai viselik.

Ellenben Herrmann (dupla „rr” betűvel) az őrs germánoknál harcost jelentett (Wacht am Rhein) és a Rajna mentén Köln környékén ma is élnek Hermann-ok. Határőr armális nemesek voltak. Helyzetük, jogállásuk sok tekintetben hasonlított a székelyekéhez. — U. H. A. —

Megújult templomunkról

Kellemes érzéssel lép be a templomlátogató a Koháry utcai templomba. Eleinte nem tudja magyarázni, mitől van az, hogy olyan otthonossá, derüssé, meghitté lett egyszerre ez a templom. Jobban körülnézve, egy sereg újítást fedezünk fel s ezek mindjárt megmagyarázzák azt az otthonos levegőt, amely a belépőt észrevétlenül hatalmába keríti.

Elsősorban a templom világosabb lett. Az orgonát elvitték javítani s ez által a mögötte levő nagy színes ablak széles ölen akadálytalanul ömlik be a fény, megragyogtatva az

ablakon izléssel elosztott — magyar szemnek igen kedves — piros és zöld színeket. Önkénytelenül esztünkbe jut, hogy bárcsak a javított orgonát úgy helyeznék el, hogy ez a művészi ablak ezentúl is szabadon érvényesülhessen. Amint utólag megtudtuk, az új elhelyezés kapcsán az orgonát az ablak mellett kétfelől fogják elhelyezni s így az ablak továbbra is szabadon marad. Ennek során tudjuk meg, hogy az orgonát is megjavítják, amire bizony már régóta szükség volt. Teljesen modern, villannyal működő orgona lesz — mondja örvendezve a kántor — s mi arcáról már azt is leolvassuk, milyen élvezet lesz azon jászania.

Azután a padsorok alján modern villanyfűtés csövei vannak végig vezetve, ez ígéret a jövőre nézve, hogy többé nem fogunk ott meghűlni.

Végül meg kell emlékeznünk a templom új világítási rendszeréről. Fialvány rózsaszín-ibolya napfény csövek világítanak a pillérek mögött, valamint az újonnan felszerelt igen szép művi, modern csilláron is, kiemelve a gótikus vonalakat.

Mint a jó gazda, aki ősszel beakarította termését s mindent elrendezve, boldog megelégedéssel tekint körül portáján, ugyanolyan boldog megelégedettség tölt el minket is, amint megegyszer körülpillantva mintegy összegezük mindazt, amit a templom derüesebbé, otthonosabbá tételére bevezettek. (kissolymosi)

„Új Erdély”

Évünk most folyó havában új erdélyi folyóirat indult el Új Erdély címen. Egyszerű, komoly formában, komoly célkitűzéssel, mert — amint mondja — „az erkölcs forradalmát hirdeti az erkölcssteleenség, az embertelenség, a szeretethiány rideg világával szemben”. Nekünk, a jelképes ötödik székely megyében élő földrajzilag elszármazott erdélyieknek, rögtön feltűnt. Sietnénk is üdvözölni jöttét, de örömlünk nem teljes. Mi megszoktuk ugyanis, hogy mindazt, ami Erdély kedves nevét viseli, színes csokornak lássuk, az összetett egység virágaival. Ez a csokor azonban csak egyszínű. Er-

dély csak egy részének szól. Csak a katolikus erdélyinek. Van még ilyen kizárólagos irányzatú folyóirata más felekezetnek is. Ezt a dolog természeté hozza magával. De vajjon szabad-e akkor kisajátítani Erdélyünk közösen drága nevét, ha csak egyetlen színét mutatjuk be? És, főleg, igaz lenne-e a gondolat, amit a cím és tartalom képzetkapcsolása indukál, hogy t. i. az Új Erdély csak katolikus Erdély lenne? A távolból, nem katolikus íróasztalról, de a magyar összehozni vágyó szívvvel úgy látjuk, hogy jobb lett volna, tapintatosabb és igazabb lett volna, ha az új folyóiratnak valamilyen más — kevésbé pretenciózus — nevet választottak volna. —erdélyi—

Felhívás Székelyföldről feljött tanoncaink érdekében

Egyházunk főgondnokának, dr. Gelei József egyetemi professzor úrnak a kezdeményezésére mozgalom indult meg székely unitárius ifjúságunknak az ipari pályákra való irányítása érdekében. Ennek a mozgalomnak az eredményeképpen eddig tíz székely tanoncot helyeztünk el Budapesten s még többet is elhelyezhettünk volna, ha mi, unitáriusok megfelelő tanoncotthonnal rendelkezünk.

A főgondnok úr megbízásából alóírottak vállalták a feladatot, hogy a fővárosba került székely tanoncok ügyét kezükbe veszik s őket segítségben és irányításban részesítik. Ha Isten megsegít, úgy a budapesti unitárius egyházközség segítségével a közel jövőben sikerül tanoncotthon is felállítanunk. Szeretettel kérjük mindazon hivelnket, akik székely tanoncaink ügyét lelkükön viselik, járuljanak hozzá ehhez az igazán hézagpótló munkához segítségükkel, legyen az pénzben, ágytűmüben, esetleges ebéd, vagy vacsora felajánlásukban. Részletesebb felvilágosítással szolgál a lelkes hivatalt, mely az adományokat is átveszi és nyugtázza. A budapesti Berde Bizottság nevében:

Dr. vitéz Lázár János

Szent-Iványi Sándor

Istentiszteleti sorrend április hónapban:

H O L	elyük napon	Mely órában	Szolgálatot végezté
A) Templomokban:			
V., Koháry-u. 4.	2	d. e. 9	Kerekí Gábor
		" 11	Barabás István
	7	d. e. 9	Szent-Iványi S.
	9	d. e. 9	Barabás István
			Szent-Iványi S.
		" 11	Szent-Iványi S.
			Barabás István
	R 0	d. e. 9	Szent-Iványi S.
			Barabás István
		" 11	Barabás István
			Kerekí Gábor
	16	d. e. 9	Kerekí Gábor
		" 11	Barabás István
	23	d. e. 9	Szolga Ferenc
		" 11	Barabás István
	30	d. e. 9	Szent-Iványi S.
		" 11	Kerekí Gábor
Unitárius Misszió Ház IX., Högyes-u. 3.			
	2	d. e. 10	Bencze Márton
		d. u. 6	Bencze Márton
	7	d. e. 10	Bencze Márton
		d. u. 6	Bencze Márton
	9	d. e. 10	Dr. Csiki Gábor
		d. u. 6	Dr. Csiki Gábor
	10	d. e. 10	Bencze Márton
		d. u. 6	Bencze Márton
	16	d. e. 10	Bencze Márton
		d. u. 6	Bencze Márton
	23	d. e. 10	Dr. Csiki Gábor
		d. u. 6	Dr. Csiki Gábor
	30	d. e. 10	Bencze Márton
		d. u. 6	Bencze Márton
B) Körzetekben:			
MÁV-telepi prot. imaház.	9	d. u. 4	Kerekí Gábor
	23	" "	Szolga Ferenc
Sashalom Kossuth-téri iskola	10	d. u. 3	Bencze Márton
C) Vidék:			
Rákoskeresztúr, Akadémia telep	10	d. u. 3	Dr. Csiki Gábor
Palatka József házánál Br. Kemény Zsl.-u. 25. Dunapataj	9	d. e. 10	Szolga Ferenc
		d. u. 3	Szolga Ferenc
	10	d. e. 10	Szolga Ferenc
	16	d. e. 10	Dr. Csiki Gábor
		d. u. 3	Ferencz József
Szolnok ref. templom.	2	d. e. 11	Dr. Csiki Gábor
Kecskemét Evang. templ.	7	d. e. 11	Dr. Csiki Gábor

Aláhúzott napokon úrvacsoraosztás.

Nemesség igazolás. A belügyminiszter dr. vitéz Fekete Sándor igazgató főorvos, sepsiszentgyörgyi lakosnak és gyermekeinek ifj. Fekete Gábornak és Mártának, valamint Fekete Kálmán ny. min. tisztviselő budapesti lakosnak és fiának id. Fekete Gábor IBUSZ tisztviselőnek az első foglalás ősi jogán ősi székely lófői nemes rangjukat és a „Fekete-Nagy” családi név, úgyszintén a „nyárad-gálfalvi és nagyfalusi” előnevek használatához való jogukat igazolta.

Nyugtázás

A budai templom javára érkezett adományok 1943. évi október hónapban: Hencsey István 300, Tóth Mihály, Vác 5 P. **1943. évi november hónapban:** Székely Béla 50, Kalik István, Csurgó 20, Tóth Erzsébet, Vác (elsőkeresetéből) 5, dr. Udvarnok Antal 10 P. **1943. évi december hónapban:** Kuti Károly 80, Besenyőiné Hadnagy Berta 10, Udvarnok Tytő (első keresetéből) 20 P. **1944. évi február hónapban:** Faninek Ferenc 1, Sándor Jánosné 10, Sándor Margit 20, ifj. Csizmadia Ferenc 30 P.

A lelkesi könyvtár javára érkezett adományok 1943. évi október hónapban: Vince István, Dunapataj 10, Csucsi János 1, Gál Vilmosné 7, ajtai Kovács József 10, dr. Surányi Ede 5, Sándor Gyula 20, Szilágyi Lajosné 10, dr. Surányi Ede 5, Zsakó Andor 100 pengő, **1943. évi november hónapban:** dr. Surányi Ede 5, dr. Lőrinc Ákos 10, dr. Györi István 10 P. **1943. évi december hónapban:** dr. Surányi Ede 5, Ludwig Andor 10 P. **1944. évi január hónapban:** Székely Ferenc 1, dr. Surányi Ede 5 P. **1944. évi február hónapban:** dr. Surányi Ede 5 P.

Egyházi túlkiadások fedezésére érkezett adományok 1943. évi december hónapban: dr. Péter Sándor 5, Patakfalvy Sándor 100, Buzogány Anna 10, Farkas Róbert 20, Máthé Lajos 4, dr. Nanovszky Károly 20, Kóka István, Hatvan 10, Mátrai Betegh Béla 10, Boross Sándor 20, Somlyai Árpád 10, Szalay Ilona 10, dr. Gothárd Kálmán 30, Bródy György 100 pengő. **1944. évi február hónapban:** Miklós János 21, dr. Máhler Sándor 30, Mekker István 3.40, Juki Károlyné 6.7, K. Sigmund Elek 20, Szinte Ferenc, Rákoshegy 2, ajtai Kovács József 10, Molnár Julia 1.70 P.

A Lelkesi Nyugdíjintézet javára érkezett adományok 1944. évi február hónapban: Csáka János, Pestújhely 10, Szin'e Ferenc, Rákoshegy 2, dr. Semeredy Sándor 8, Weltin Józsefné 1, dr. Surányi Ede 15 pengő.

Barabás Tibor atyánkfiát, ki a budapesti kir. tankerületi főigazgatóságához beosztott tanügyi tanácsos, tanügyi főtanácsossá nevezték ki. Isten áldását kérjük életére és munkásságára.

UNITÁRIUS ÉRTESÍTŐ

Szerkesztőség és kiadóhivatal

Budapest, V., Koháry-utca 4. Telefon 317-529.

Csekk számszám: 30.400.

Felölös szerkesztő és kiadó:
Szent-Iványi Sándor

Előfizetési díj egy évre 5.— P.

A lap tulajdonosa a Budapesti Unitárius Egyházközség

Megjelenik minden hó 15-én.

vargyasi Máté Ernő könyvnyomdája, Budapest,
VIII., József-utca 41. — Telefon: 139—259.